

Een villa met meer gezichten (deel II)

We hebben een steen gelegd

Het verhaal achter het boek

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

VAN DE VOORZITTER

Voor u ligt het eerste nummer van de *Baerne* in full colordruk. Iets waar de redactie en onze vereniging trots op mogen zijn. Ik maak van de gelegenheid gebruik om onze adverteerders te bedanken. Allen zijn akkoord gegaan met een kleine prijsverhoging om de extra kosten die aan kleurendruk verbonden zijn gedeeltelijk te bekostigen. Ook een woord van dank aan drukkerij BakkerBaarn voor de medewerking die zij hieraan hebben verleend.

Het is overigens geen sinecure om ieder kwartaal weer een kwaliteitstijdschrift uit te brengen met gedegen en goed leesbare artikelen over de geschiedenis van Baarn. De redactie - die momenteel slechts uit twee personen bestaat, Henriëtte Beuk en Marjo Stam - kan dan ook best uitbreiding gebruiken. Ik roep daarom iedereen die vaardig is met de pen op om de redactie te komen versterken. U hoeft hiervoor geen historicus te zijn!

Als deze editie bij u op uw deurmat ligt, is het jaar alweer twee maanden oud. We zijn als vereniging het jaar traditiegetrouw begonnen met de Nieuwjaarsreceptie, een goede start van het nieuwe jaar. In mijn toespraak heb ik teruggeblikt en vooruitgekeken. De terugblik – zo kon ik samenvatten – kan ons tot tevredenheid stemmen. En de vooruitblik laat ons een mooi 2018 zien met veel verenigingsactiviteiten.

De drukbezochte foto- en filmpresentaties liggen al weer achter ons. De expositie 'Bij de les' over oude schoolplaten loopt nog door tot begin april a.s. Heeft u overigens het zeer ge-

slaagde filmpje hierover gezien met de heren Ton van den Oudenalder en Wout Verhoek in de hoofdrol, dat is gemaakt onder regie van Mingo van der Stoep?

Verder is de HKB betrokken bij de aanstaande onthulling van de gedenksteen voor Aäron Loterijman in het Baarnse Bos. Naar verwachting vindt dat plaats op 25 april a.s.

De indrukwekkende voorstelling 'Het Lot van Loterijman' door Leon Giessen zal op initiatief van onze vereniging nog een keer te zien zijn op 1 mei a.s. in Het Brandpunt.

Houd voor de HKB-activiteiten de agenda op onze website in de gaten. Ook vindt u de laatste informatie in onze (gratis) digitale nieuwsbrief. Rest mij u allen tot slot op te roepen om naar de Algemene Ledenvergadering op 20 maart a.s. in Het Brandpunt te komen!

Jan Baerends

INHOUD

Van de voorzitter	1
Een villa met meer gezichten (deel II)	2
We hebben een steen gelegd	12
Het verhaal achter het boek	22
Boekbespreking: Standplaats Baarn	24
Stracké, een naam om bij stil te staan	26
Koffrie, een intrigerende familie(naam)	28
Giften vierde kwartaal 2017	31
Agenda	32

Foto omslag: de hal van Hoofdstate (Louisa State).

EEN VILLA MET MEER GEZICHTEN (DEEL II)

Het vorige nummer van de *Baerne* ging over de bouw in 1903 van villa Dennenhorst aan de Spoorweglaan 16 (de huidige Gerrit van der Veenlaan) en haar eerste bewoners, het echtpaar Andries en Adele Van Wezel. In dat eerste deel stond dat Andries van Wezel het pand, de terreinen en het tuinhuis in oktober 1919 voor f 120.000 verkocht. Hoogst waarschijnlijk aan de heer C.M. van Rijn, die volgens de adresgids 1917 al in Baarn woonde, op de Waldeck Pymontlaan en in ieder geval in 1921 op Spoorweglaan 16 woont.¹ In 1938 staat mevrouw Van Rijn, inmiddels weduwe, nog op dit adres ingeschreven.

door Marjo Stam

Begin jaren '40 wisselt de functie van de villa. De Tweede Wereldoorlog is uitgebroken en de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) met haar hoofdkantoor aan de Maliebaan in Utrecht is de enige politieke partij die van de Duitsers mocht blijven bestaan. Villa Dennenhorst is een van de gebouwen die in het bezit komen van een aan de NSB gelieerde stichting. Er komt een rust- en herstellingsoord in voor NSB-vrouwen die daar na een ziekte of operatie kunnen bijkomen. Zo verandert het particuliere woonhuis in een instelling.

Villa Dennenhorst

Rust- en Herstellingsoord NSB-vrouwen

Rust- en herstellingsoord Dennenhorst wordt per 1 november 1942 in gebruik genomen en is een voortzetting van de vergelijkbare instelling Sonnenheuvel aan de Ferdinand Huyklaan 2, die al snel te klein bleek voor de opvang van zieke of vermoeide 'kameraadkes'.² In het NSB-blad *Volk en Vaderland* van 30 oktober 1942 werd het nieuwe tehuis aan de Spoorweglaan aangeprezen:

Op 1 november a.s. zal te Baarn een nieuw tehuis voor verpleging- en rustbehoevende kameraadkes, bij voorkeur moeders van groote gezinnen, in gebruik worden genomen. Het ruime, schitterend gelegen Dennenhorst aan de Spoorweglaan 16 biedt plaats aan 40 kameraadkes.

Principieel zijn aan de verpleging op "Dennenhorst" geen kosten verbonden: uiteraard staat het een ieder vrij naar vermogen in de kosten bij te dragen. Dokters- en verpleegstershulp is regelmatig aanwezig, terwijl aan de voeding bijzondere zorgen worden besteed. Duur der verpleging naar behoefte.

Kameraadkes, die van deze instelling der Beweging gebruik willen maken, kunnen zich opgeven resp. nadere inlichtingen bekomen bij

de administratie van Gezins- en Jeugdzorg, kameradske Pino, p.a. Maliebaan 35, Utrecht, telef. 16541.

Loflied op Dennenhorst (overgenomen uit *De Gooien Eemlander*, d.d. 18-04-2015).

Het schijnt dat Maria Mussert-Witlam, de echtgenote van Anton Mussert, in juli 1943 nog een bezoek heeft gebracht aan de instelling, waar ze 'zich een tijdje met de kameradskes verpoosde'.³ Al met al een tamelijk zwarte bladzijde uit de geschiedenis van dit pand, waarover in de annalen verbluffend weinig terug te vinden is. Dit is des te ironischer vanwege de in deel 1 van dit artikel beschreven eerdere bewoning door de joodse diamanthandelaar Andries van Wezel. Bovendien keek dit NSB-tehuis uit op het monument van

koningin Emma, een in 1937 gemaakt monument door de beeldhouwer en latere verzetsheld Gerrit Jan van der Veen, die in 1944 in de duinen van Overveen door de Duitsers zou worden gefusilleerd. Deze 'vergeten episode' staat in schril contrast met de geschiedenis van de villa na deze periode, namelijk de periode na de Tweede Wereldoorlog, waarin de villa (en omringende panden) verandert in internaat Louisa State. Ook nu nog hebben veel Baarnaars het over Louisa State als ze over deze villa praten, ook al is het internaat in 2002 gesloten.

Van weeshuis tot internaat

De Louisa Stichting heeft haar oorsprong in het 'Liefdefonds' dat prins Frederik der Nederlanden, Grootmeester Nationaal van de Orde van Vrijmetselaren onder het Grootoosten der Nederlanden, instelt in 1841 en waarin hij f 9.000 stort als beginkapitaal. Het fonds wordt benut ten behoeve van een 'opvanggesticht voor kinderen van minvermogene overleden vrijmetselaren'. Er volgen meer giften en legaten, ook van de gemalin van prins Frederik, prinses Louisa Augusta Wilhelmina Amalia van Pruisen. Zij wordt beschermvrouwe en geeft toestemming haar naam aan de stichting te verbinden. Nadat prins Frederik een gebouw aan de Louisa Stichting schenkt en persoonlijk een College van Regenten benoemt, wordt op 24 mei 1869 een kindertehuis aan de Nobelstraat 11 in Den Haag geopend, bestemd voor kinderen uit vrijmetselaarsgezinnen van wie de ouders zijn overleden. Er wordt gestart met zeven pupillen en een directeur. Het aantal pupillen groeit en in 1920 maakt een erfenis het mogelijk een huis aan te kopen aan de

Eusebiussingel in Arnhem. Daarmee is het kindertehuis in staat om 50 jongens en meisjes verdeeld over de twee vestigingen op te nemen: een tehuis voor jongens in Den Haag en een kleinere vestiging voor meisjes in Arnhem. Vanaf dat moment zijn ook kinderen van in het buitenland wonende vrijmetselaren welkom, en verandert de instelling van weeshuis tot internaat.

Louisa State Baarn

Met de bezetting door de Duitsers in 1940 worden alle bezittingen van de Orde in beslag genomen. Door de inzet van de directie en an-

deren, lukt het om de kinderen elders te huisvesten. Na de oorlog doet de Louisa Stichting veel moeite haar geconfisqueerde eigendommen en kapitaal weer in handen te krijgen. De panden in Den Haag en Arnhem komen niet meer terug in haar bezit, het kapitaal wel. Daarmee kan een nieuw pand aangekocht worden, een villa, inclusief inventaris, met grote parktuin aan de Gerrit van der Veenlaan 16 in Baarn en er breekt vanaf 24 mei 1948 een nieuwe periode aan voor het internaat.⁴ Omdat het aantal vrijmetselaren dat hun kinderen onderbrengt in het vernieuwde internaat achterblijft, besluit het Hoofdbestuur

Overzichtsfoto uit 1958, gemaakt door KLM Aerocarto, van het terrein van Louisa State, met in het midden Hoofdstate, linksvoor Hoekstate en linksachter Wittestate.

van de Orde van Vrijmetselaren al vrij snel na de opening om als algemeen internaat verder te gaan. Dan wordt de naam ook officieel 'Louisa State'. De bewoners worden 'statelingen' genoemd. In die beginperiode komen de meeste pupillen uit voormalig Nederlands-Indië. In 1950 volgt de aankoop van het blendende pand Schouwenhoek⁵ op nr. 18. De eerste Baarnse directie wordt gevormd door het echtpaar Hauet, die worden ondersteund door twee assistenten.

Een groot gezin

De oorspronkelijke intentie van de Louisa Stichting was de pupillen zoveel mogelijk het gevoel te geven van een 'groot gezin'. Aanvankelijk slapen de jongens op de bovenverdieping van de villa en de meisjes op de eerste verdieping, in kamers voor één tot vier personen. In 1950 verhuizen de meisjes naar het aangekochte huis op nr. 18, dat Hoekstate zal gaan heten. In de loop van de jaren 1950 komt ook het witte woonhuis aan de Amsterdamsestraatweg in het bezit van de stichting, evenals het koetshuis aan de Anna Paulownalaan en een villaatje aan de Hertog Hendriklaan; deze laatste wordt de directeurswoning. In het koetshuis komen de oudste

jongens te wonen en in Wittestate, waar ook een toneelzaal was, de oudste meisjes. Een hele staf personeel, van kok tot leerbegeleider en van klusjesman tot een mevrouw voor de was en het naaiwerk, zorgt voor het dagelijkse reilen en zeilen van het internaat. Op het terrein van 1,5 ha liggen onder meer tennisbanen en een hockeyveld. Want let wel, het internaat is een elite-internaat geworden. Voor kinderen van ouders die veelal bij multinationals werkten en die de jaarlijkse bijdrage van f 30.000 zonder problemen konden betalen, al werd dit bedrag ook vaak door de werkgever vergoed. De pupillen gaan elders naar school, de meeste naar het Baarnsch Lyceum.⁶ Niet alle oud-pupillen zijn onverdeeld enthousiast over hun tijd in Louisa State. Er wordt gesproken over een 'tekort in warmte-overdracht', een 'tijd die verre van prettig was' en 'menigeen heeft aan het verblijf een traumatje overgehouden, vooral kinderen die uit het verre buitenland kwamen en Nederland niet of nauwelijks kenden.'⁷ Anderzijds roemen oud-statelingen de 'fantastische tijd' en de steun die ze ontvingen op Louisa State. Veel zal hebben afgehangen van de betreffende directeur en zijn benaderingswijze.⁸ Sommigen opereerden eerder als een oud-kolonel en predikten tucht en discipline, anderen traden meer op als een vader des huizes. Jarenlang wonen er gemiddeld zeventig kinderen in Louisa State. Op 20 mei 1979 is er een groot feest om het 110-jarig bestaan van Louisa State te vieren. De volgende ochtend blijkt de bovenverdieping van het hoofdgebouw in brand te staan. Gelukkig kunnen de 24 jongens die in dit pand verblijven, tijdig in veiligheid worden gebracht. De schade bedraagt meer dan 1 miljoen gulden.

Uitbreiding

Om meer ruimte te creëren, wordt er na de brand een houten noodgebouw neergezet dat de gebouwen van nummers 16 en 18 verbindt. Als de vergunning voor dit tijdelijke noodgebouw ruimschoots is verlopen, wordt halverwege de jaren 1980 besloten dit houten gebouw te vervangen door nieuwbouw. De Baarnse architect G.A.J. Beuken tekent voor het ontwerp van Middenstate, waarin een grote eetzaal en recreatiezaal kwamen en in de kelder een discozaal, een muziekzaal en een computerruimte. De architect plaatst de nieuwbouw iets naar achteren om het beeldbepalende karakter van de villa's beter te behouden.⁹ Dat verhindert echter niet dat de

nieuwbouw een lelijke verbinding oplevert die uit de toon valt bij de karakteristieke uitstraling van de belendende villa's.

Als Louisa State in 1994 het 125-jarig bestaan van de Louisa Stichting viert, is de terugloop in het aantal kinderen al in gang gezet. Van 70 naar 60 tot 50 pupillen in de jaren '90, zakt het aantal leerlingen tot minder dan veertig aan het begin van de 21e eeuw. Inmiddels is geen enkele pupil nog een kind van vrijmetselaren. Het College van Regenten besluit dan ook het internaat op te doeken. 'Financiële noodzaak', luidt de conclusie, de exploitatie zou niet meer sluitend te krijgen zijn. In een kort geding, aangespannen door ouders die vinden dat Louisa

Brand op de bovenverdieping van Hoofdstate, 21 mei 1979 (foto: Herman van Dam, via groenegraf.nl)

State open moet blijven, bepaalt de Utrechtse rechtbank dat de stichting Louisa State het internaat mag sluiten. Het schooljaar 2001-2002 is het laatste jaar dat het internaat nog in functie is met zestien bewoners en zeventien personeelsleden.

Op 8 juni 2002 wordt onder grote belangstelling van oud-Louisianen een afsluitende reünie georganiseerd. Toch is het dan nog niet helemaal over en uit: in de verkoopvoorwaarden voor Louisa State is opgenomen dat het koetshuis tot 1 juli 2003 beschikbaar moet blijven voor statelingen die hun eindexamen nog in Baarn willen afleggen. Er blijven tot die tijd zes pupillen onder de hoede van directeur Leunk.

Van internaat naar kantoor

Het jaar 2003 staat in het teken van de verkoop van Louisa State. Op het terrein bevinden zich de vier panden uit het begin van de 20e eeuw (Hoofdstate, Hoekstate, Wittestate en het Koetshuis) en een scala van in de loop der tijd

toegevoegde (bij)gebouwen en voorzieningen zoals een Zweedse en een Finse State, een werkplaats, paardenstallen, dierenverblijven, een tennisbaan langs de Anna Paulownalaan, een hockeyveld en een vijver.

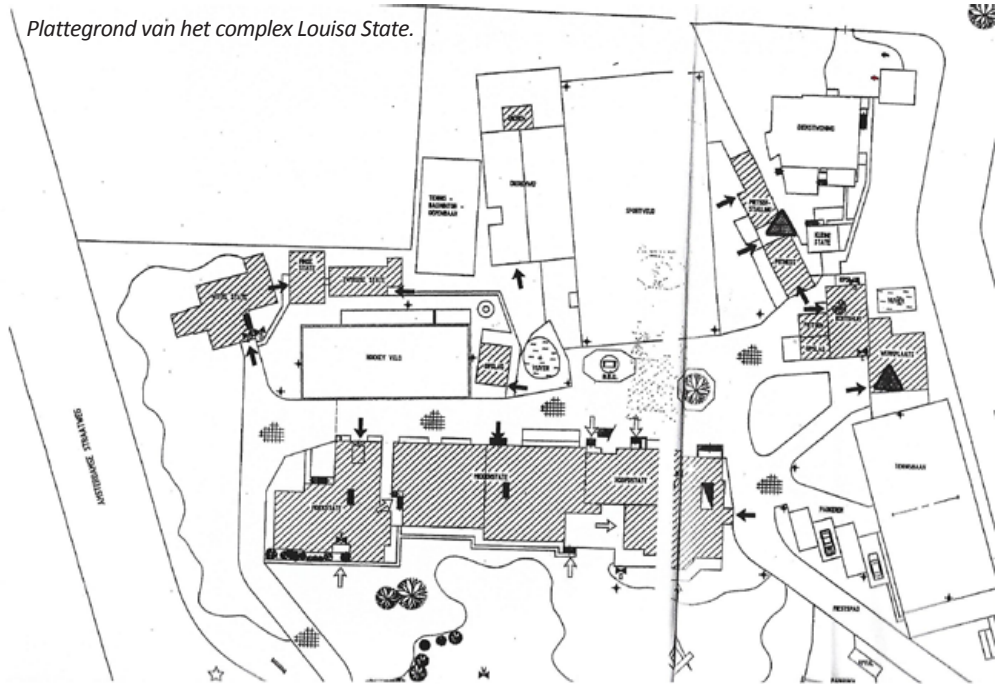
Hoewel er veel belangstelling is voor het complex, is de markt niet direct gunstig. Het ligt in de wijk Wilhelminapark die de status van beschermd dorpsgezicht heeft. Bovendien heeft de gemeente Baarn, nadat bekend is geworden dat de vrijmetselaren met de verkoop van Louisa State bezig zijn, in 2002 met spoed de status van gemeentelijk monument gegeven aan Hoofdstate (nr. 16). Dit om al te gretige stenenstapelaars de wind uit de zeilen te nemen.

Uiteindelijk koopt de Baarnse ontwikkelaar Mathile Brandts van POG BV (Nederlandse Maatschappij voor Projectontwikkeling van Onroerende Goederen) samen met bouwbedrijf Bruil uit Ede het gehele complex van de Louisa Stichting, behalve de directeurswoning

Middenstate, medio de jaren 1980 gebouwd en jarenlang de verbinding tussen Hoofdstate en Hoekstate.

Plattegrond van het complex Louisa State.

aan de Hertog Hendriklaan 13. Deze woning was in 2001 al verkocht aan de toenmalige directeur van Louisa State, de heer Leunk.

De overdracht van het complex vindt plaats op 15 december 2003. In de leveringsakte is opgenomen dat er 'een verbod rust op het gebruik van de naam Louisa State of andere benaming met het woord Louisa erin'. Brandts doopt het, met een knipoog naar het enkele maanden eerder geboren kroonprinsesje, om in Amalia Staete. De opbrengst van de verkoop wordt toegevoegd aan het vermogen van de Louisa Stichting, waardoor de stichting in staat zal blijven om behoeftige kinderen van vrijmetselaren te helpen, overeenkomstig de statuten.¹⁰

De nieuwe eigenaren herverkavelen het terrein. Alle in de loop der tijd (aan)gebouwde opstallen, bestrating en dergelijk worden gesloopt, en alleen de vier oudste panden blijven behouden. Met de ontmanteling van Middenstate krijgt de Gerrit van der Veenlaan weer haar oorspronkelijke uitstraling terug. De twee statige villa's aan de Gerrit van der Veenlaan (nrs. 16 en 18) worden gerestaureerd en verkocht. Zij krijgen een nieuwe bestemming als kantoor: op nr. 16 komt het hoofdkantoor van Forever Living Products Benelux, een Amerikaans bedrijf in wellness en beautyproducten, terwijl het pand op nr. 18 verkocht wordt aan een handels- en beleggingsmaatschappij. Het Koetshuis en Wittestate worden ook gerestaureerd en krij-

gen een bestemming als woonhuis. Aan de kant van de Hertog Hendriklaan wordt een nieuwe monumentale villa gebouwd. Al met al een geslaagde herontwikkeling met respect voor het verleden. In korte tijd is er bijna niets meer dat nog herinnert aan ruim een halve eeuw internaat. Alleen de brandtrappen aan de buitenzijde van het voormalige Hoofdstate duiden nog op die oude bestemming.¹¹

Met dank aan de heer M. Brandts (POG BV) voor de gegeven informatie en het raadplegen van het POG-archief, en aan de heer M.C. Leunk voor het nalopen van de tekst op feitelijke (on)juistheden.

Beeld

Archief POG, tenzij anders vermeld.

Bronnen

Archief *Baarnsche Courant*

Archief *De Gooi- en Eemlander*

Archief Historische Kring Baerne

Archief *NRC*

Archief POG BV

Corbeij, R.; Dobbelsesteen, D. van den; Zwart, C. de:

De geschiedenis van loge Eemland (1932 – 2007).

groenegraf.nl

louisastichting.nl

Noten

1. De weduwe van C.M. van Rijn, geb. C.E. van Hooglandt staat in 1939 volgens de *Adresgids Baarn* uit dat jaar nog op dit zelfde adres ingeschreven, samen met wed. R.O.H. van Manen, geboren S. Vermazen. In 1938 coördineerde mevrouw Van Rijn een ‘knoopwerk’ voor het prinselijk paar. Na de oorlog staat de weduwe Van Rijn ingeschreven op Koningsweg 3.
2. *De Gooi- en Eemlander* d.d. 28-04-2015: ‘Sonnenheuvel, aan de Ferdinand Huycklaan 2, kwam tot stand met geld dat NSB-leider Anton Mussert voor zijn verjaardag had gekregen.’
3. Idem.
4. Volgens Corbeij e.a. (p. 67) ging het om de buitenplaats Dennenhorst van twee dames Roeseboom en Kieckens die er een internaat voor kleine kinderen hadden gehad.
5. Idem, p. 68.
6. Edwin de Roy van Zuydewijn (ex-echtgenoot van prinses Carolina Bourbon de Parma) heeft enkele jaren van zijn middelbare schooltijd op Louisa State gewoond. In een interview op Youtube zegt hij daarover: ‘Niet zo lang. Ik vond het daar niet echt heel leuk, ik mocht er wel paardrijden.’
7. Geciteerd in artikel in *NRC* d.d. 01-08-2001, Guido de Vries, n.a.v. de aangekondigde sluiting van Louisa State.
8. In 1954 kwam de leiding in handen van de heer mr. H.C.A ten Doesschate uit Soest. Net als andere directeuren, was hij een lid van de Orde der Vrijmetselaren. Eind jaren zestig kreeg het directie-echtpaar Van Bremen-Hiemstra de leiding. De laatste directeur, voor de sluiting in 2002, was M.C. Leunk (tot op de dag van vandaag Souverein Groot-Commandeur). Hij was directeur Akkermans opgevolgd, die de nieuwbouw (Middenstate) bij Louisa State in gang had gezet. Zijn echtgenote J. Akkermans legde daarvoor de eerste steen.
9. *Baarnsche Courant* d.d. 30-09-1988.
10. Vergaderstukken het Grootoosten d.d. 19-06-2004.
11. Corbeij e.a., p. 78.

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

Juwelier van Doorm

Brinkstraat 14-16 Baarn Tel: 035-5413107

Maurice Lacroix

Bruno Söhnle

Seiko

Pulsar

Breil

Danish Design

Tommy Hilfiger

Zinzi

Rosa di Luca

ZANDVOORTWEG 1A
3741 BA BAARN
TELEFOON: 035 541 2063

WE HEBBEN EEN STEEN VERLEGD

In het voorjaar van 2017 was theatermaker Leon Giesen gastconservator voor het Nationaal Militair Museum in Soesterberg. Bij het voorbereiden van zijn tentoonstelling ontdekte hij bij toeval dat vlak voor het einde van de Tweede Wereldoorlog in Baarn een Joodse tandarts is vermoord in het Baarnse Bos. Het werd de aanleiding voor een nauwkeurig onderzoek waarvan de resultaten zijn verwerkt in de voorstelling 'Het Lot van Loterijman'. Deze voorstelling wordt op 1 mei a.s. nogmaals gespeeld in Baarn en in bijgaand artikel leest u meer over de achtergrond ervan.

door Leon Giessen

In een CABR-dossier kijken mag niet zomaar. CABR betekent 'Centrale Administratie Bijzondere Rechtspleging'. Die gevallen van bijzondere rechtspleging zijn de oorlogsmisdadiger-processen. Je mag in het Nationaal Archief in Den Haag alleen in een dergelijk dossier kijken als de misdadiger in kwestie langer dan 100 jaar geleden geboren is, als je aan kunt tonen dat hij of zij dood is, of als je familie bent. Voldoe je aantoonbaar aan een van deze eisen dan kun je een afspraak maken en bij de balie in de studiezaal de doos met mappen ophalen. Vervolgens moet je gaan zitten aan de lange tafel in het midden van de studiezaal. En niet ergens anders. Een suppoost komt de camera van de laptop afplakken. Hij zegt je dat je je telefoon niet aan tafel mag gebruiken. En hij gaat vervolgens aan de kop van de tafel zitten en houdt je in de gaten. Je mag alleen maar schrijven met een potlood van het archief. Of op je laptop.

De CABR-dossiers zijn 'beperkt openbaar'. Dat betekent dat niks uit het dossier het pand mag verlaten en dat er geen reproducties gemaakt mogen worden. Je mag wel de tekst overschrijven. En tekeningetjes maken van wat je ziet. Overtrekken mag weer niet.

Wilhelm Max Kulla, *Oberscharführer* van de *Waffen SS* en veroordeelde oorlogsmisdadiger zou ouder dan 100 zijn geweest als hij niet in 1963 overleden was. Dus ik mag in zijn dossier kijken. Dit is een map met een strik erom met daarin een stapel losse velletjes, wel 10 centimeter dik. Voornamelijk flinterdunne doorslagen van uitgetypte verslagen van verhoren, getuigenverklaringen, doktersverklaringen, politierapporten en uitspraken van de rechter. Ruwe data. Fascinerend materiaal. Verschillende kanten van de zaak. Ontbrekende stukken. Aantoonbare leugens. Kille feiten.

Opmerkelijk genoeg komt het gevoeligste stuk tekst van een Nederlandse SS-er die beschrijft hoe een moord precies plaats heeft gevonden. Dat is de moord die Willi Kulla gepleegd heeft op Arnold Loterijman. Ik wist niks van deze moord. Wel van die op Ernst van Kempen, op 25 april 1945. Deze moord staat beschreven in het boek *De jacht op het verzet*, over het meedogenloze optreden van de *Sicherheitsdienst* en de Nederlandse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog, dat geschreven is onder eindredactie van Ad van Liempt. Dit was een bijzonder project omdat een doel van het onderzoek

Villa Medan waar tijdens de Tweede Wereldoorlog de Sicherheitsdienst gehuisvest was.

was om deze CABR-dossiers te archiveren op slachtoffer. Voordien kon je alleen maar zoeken op dader. Dus als je niet wist wie precies je opa vermoord had, dan kon je er ook niks over terugvinden.

De wandaden van een Duitse kok

Ik herken dan ook stukken van het dossier uit het boek. Getuigen verklaren dat ze de 21-jarige Ernst van Kempen op de step achter SS-ers met paard en wagen aan hebben zien gaan. Over het gerucht dat vandaag de dag nog in Baarn de ronde doet, dat hij riep naar de SS-ers die drank uit de kelder van zijn ouderlijk huis hadden meegenomen, wordt nergens iets gezegd. Ik ga er dan ook van uit dat dit niet

waar is. Want de SS'ers grijpen alles aan om de slachtoffers zo slecht en schuldig mogelijk af te schilderen. Ze zeggen bijvoorbeeld dat Ernst informatie over geheime Duitse wapens bij zich had, wat spionage was. In het dossier zit ook een verklaring van een leider van het Baarnse verzet dat zij dergelijke informatie helemaal niet hadden. Wel hadden zij handleidingen die bij de wapendroppingen zaten. Zo'n papiertje had Ernst van Kempen bij zich toen hij aangehouden werd door de SS'ers. Getuigen die op het bankje bij het Badhotel zaten, verklaren dat ze hoorden hoe hij schreeuwde toen hij geslagen werd. Een 15-jarige landwacht die 's avonds op drank stond te wachten bij villa Medan, het huis dat nu nog steeds staat op

de hoek Julianalaan–Lt. Gen. van Heutszlaan, zag dat een geblinddoekte en geboeide jongen door Kulla, de kok van het *Einsatzkommando* van de *Sicherheitsdienst*, over het tuinpad voortgeduwd en bestolen werd van zijn horloge. Hij hoorde vier schoten in het Baarnse Bos en vertelt dat Kulla fluitend terug kwam. Vervolgens is er een verklaring waarin Kulla ontkent dat hij gefloten heeft en beweert dat hij het horloge niet heeft gestolen. In een politieverslag staat welke kleding Van Kempen droeg in zijn ondiepe graf. Er is geen melding van een horloge. En de lijkschouwer vermeldt dat allebei zijn armen boven de polsen waren gebroken.

Walther Müller, de commandant van Kulla verklaart dat hij hem de opdracht tot executie heeft gegeven omdat bekend was dat oostfrontveteraan Willi dat soort dingen graag deed. Hij ondertekent zijn verklaring. Maar trekt hem later weer in. Kulla zegt dat hij denkt dat hij de opdracht heeft gekregen omdat hij voor de oorlog slager was. Er zijn ook getuigen uit Deventer, waar *Einsatzkommando* Müller verbleef voordat hij en Kulla zich aan het eind van de oorlog in Baarn terugtrokken, die vertellen dat de opvallend dikke kok in de avonden gevangenen martelde.

Een belangrijk deel van het proces tegen de dikke kok en de persoon waarmee hij het dossier deelt, *Kriminalsekretär* Hermann Seifert, en hun commandant Walther Müller, richt zich op twee vragen.

Was het meenemen van de honderden flessen wijn bij Van Kempen ‘vorderen’ of ‘plunderen’? Plunderen, oordeelt de rechter omdat de wijn geen militair doel diende.

En waarom moest Ernst van Kempen nou dood? De oorlog was zo goed als voorbij. Het

ging nergens meer over. Waren er SD-ers die er tegen waren geweest? Niet echt, blijkt uit de verhoren. Tussen de regels blijkt ook dat de mannen van de *Sicherheitsdienst* afgesproken hadden te zullen liegen als de ouders van Ernst kwamen vragen waar hun zoon was. Ze zouden zeggen dat hij naar Utrecht afgevoerd was. Müller probeert de executie van Van Kempen onder het zogenaamde *Niedermachungsbefehl* te laten vallen. Deze dienst mocht van de nazi-wetten een verzetsman, als deze op heterdaad betrapt was, zonder vorm van proces ter plekke doodschieten. Maar... dan moest er wel eerst overleg zijn geweest tussen verschillende officieren. En dat was hier niet gebeurd.

Ik krijg een schokje als ik een envelop open. Nergens op internet of in de boeken is een beeld te vinden, maar daar is ‘ie ineens. Willi Kulla. Vlezig. Zoals slagers dat wel vaker zijn. Golvend achterover gekamd haar. Bol, beetje asymmetrisch gezicht. Hij kijkt bijna olijk.

Maar wat mij echt raakt is het stapeltje foto’s waarop een reconstructie te zien is. Willi Kulla op de plaats delict. In gevangenispak. Naast de achterdeur van villa Medan. Die deur is nog precies hetzelfde. Ineens realiseer ik me hoe onverschillig dit allemaal gegaan is. Kulla op het tuinpad. Steekt de straat over. Een stuk of wat meters het bos in. Boem. Alsof hij de hond uitlaat. Kulla bij het kruis van Van Kempen. Hij heeft zijn pet afgedaan. En dan het laatste fotootje. Kulla wijst, met de pet weer op, naar een plek op de grond op het veld met kleine bomen en struiken dat nu het Baarnse Bos is. Er is met een dun lijntje witte verf een cirkel gemaakt en daarin staat, ook met wit, ‘Graf van Loterijman’ geschreven.

Schets van Kulla in de achterdeuropening.

Loterijman

De verklaringen over deze Joodse tandarts Arnold oftewel Aäron Loterijman geven een summier beschrijving van deze man. Klein, gedrongen postuur, liep moeilijk. Hij kwam uit Utrecht, woonde en werkte in Amsterdam tot hij onderdook in Laren. Hij bleef niet binnen maar kwam op straat en in het café. Werd 'luidruchtig' en 'brutaal' genoemd. Müller maakt van hem in een andere verklaring een in zijn ogen zeer kwalijk figuur. Hij zegt dat Loterijman de Duitse stellingen bespioneerde voor het verzet en een wapen had. Ook dat moet je denk ik zien als een poging zijn straatje schoon te vegen. Mij lijkt het sterk dat een 53-jarige ondergedoken Joodse tandarts met een heupziekte en een hartkwaal stellingen gaat bespioneren, als gewoon op straat verschijnen voor hem al een risico is. Er is geen enkele andere verklaring dat Loterijman een wapen in bezit had. Wel dat hij zo onverstandig is geweest om de illegale blaadjes, die hij kreeg in het café De Gouden Leeuw van ene Pandelaar, te bewaren. Deze werden tijdens

een huiszoeking gevonden op zijn onderduikadres Melkweg 31 te Laren. Waarna fotograaf Jaap Doeser, zijn Joodse onderduiker Arnold Loterijman en Lambertus Pandelaar, de cafébaas, werden gearresteerd. Of Loterijman verraden is, of zichzelf verraden heeft - overmoedig en luidruchtig als hij kennelijk was - blijft onduidelijk.

Nadat zij eerst op andere plekken werden vastgehouden kwamen zij alle drie in de handen van de *Sicherheidsdienst* in villa Medan in Baarn terecht. En werden verhoord. Jaap Doeser verklaart later dat tegen hem werd gezegd: 'Wij gaan jou vanavond doodschieten. Tenzij je betaalt natuurlijk.' Hij kan zich vrijkopen. En doet dat, voor *f* 500. Ook Pandelaar kan dat, voor *f* 1.000. Loterijman krijgt die mogelijkheid niet. Waarom niet wordt niet vermeld. De rechter of officier van justitie stellen daar geen vragen over. Maar ik twijfel er niet aan dat dat met zijn Jood zijn te maken heeft. Een opmerkelijk detail is dat Loterijman in zijn graf geld bij zich had. In zijn portefeuille

Arnold Loterijman met zijn neef Jean Giard (coll. familie Giard).

zat f 60. De SS'ers zijn niet te beroerd om af te persen en te plunderen maar ze bestelen hem, die ze gaan vermoorden, niet. En f 60 is niet eens zo'n beetje. Het komt geloof ik overeen met € 360 nu. Dat is raar.

Er is meer dat onduidelijk blijft. De getuige van de moord, de Nederlandse SS'er Aris Bakkenes die het gat gegraven had, verklaart dat Kulla, nadat zijn pistool aanvankelijk weigerde, meerdere keren schoot op de tandarts. Uit de doktersverklaring blijkt dat het stoffelijk over-schot van Loterijman maar liefst acht kogelgaten telde. Kulla heeft zijn pistool op hem leeg geschoten. Waarom? Was dat persoonlijk? Of uit Jodenhaat? Of uit frustratie dat zijn pistool aanvankelijk weigerde? Het is eigenlijk niks voor een slager, die normaal gesproken zo efficiënt mogelijk doodt. Bakkenes was in elk geval naar eigen zeggen zo van slag dat hij het gat niet dicht kon scheppen. Dat heeft Kulla toen maar gedaan.

Triest feit is dat er niet naar Loterijman is gezocht. De politie vond hem toevallig op 9 juni 1945 terwijl ze op zoek waren naar het lijk van Ernst van Kempen. Nadat ze een ondiep graf hadden gevonden haalden ze de tuinman van de familie Van Kempen er bij om Ernst te identificeren. Maar de man in het graf droeg een pak. Er lag ook een hoed. Het was Ernst helemaal niet. De tuinman heeft vervolgens de plek gevonden waar de jongen begraven lag. Eveneens vreemd is dat de moord op Loterijman in Baarn eigenlijk zo onopgemerkt is gebleven. Toen ik vorig jaar april dit verhaal een aantal keren vertelde in het auditorium van het Nationaal Militair Museum in Soesterberg, zat er op een gegeven moment een oude man op de eerste rij die plotseling zei: 'Ah die Kulla,

ik vond het gewoon een beest.' De man was Dirk van Amerongen die, als piepjonge politie-fotograaf in opleiding, in Baarn Kulla heeft ontmoet. Kulla en Müller (die na de oorlog door de Canadezen in Duitsland waren gearresteerd en verhoord) zaten gevangen op het politiebureau in Baarn en moesten in afwachting van hun berechting de cellen witten. Dit was een jaar na de moorden. Dirk zei tegen mij: 'Dat is toch gek. De moord op Van Kempen heeft veel los gemaakt in Baarn. Maar dat van die Joodse tandarts... dat wist ik helemaal niet.'

Ik denk dat het in elk geval verschil maakte dat Loterijman niet uit Baarn kwam. En dat mensen na de oorlog vooruit wilden. Ik kan me voorstellen dat er in de samenleving na de oorlog grote gaten geslagen waren waar je, als je een in een vreemde plaats vermoorde alleenstaande man zonder kinderen was, gemakkelijk in kon vallen. Om vervolgens te verdwijnen. En Loterijman was dat. Verdwenen. Ik kon aanvankelijk niks vinden van of over hem. En dacht: zo ziet dat er dus uit als je weg-gemaakt bent. 'Ausradiert' noemden de nazi's dat. Uitgegumd. Er is geen spoor meer over. En dat heeft mij doen besluiten dat alsnog te laten mislukken. Om te proberen hem, voor zover mogelijk, aan de vergetelheid te ontrukken.

Tijdens mijn zoektocht ontdekte ik onder andere dat hij twee keer getrouwd was met en weer gescheiden van... dezelfde vrouw. Zij heette Lies de Leeuw en blijkt een zangeres te zijn geweest. Voor de oorlog zong zij voor KRO-radio en er zijn nog opnames bewaard gebleven. Gelukkig bleek de stamboom van de familie Loterijman die op internet te vinden was niet te kloppen en had zijn zus wél een kind.

Dat neefje van hem kreeg later weer een zoon en daarmee ben ik in contact gekomen. Die achterneef had ook de enige foto die er is van zijn vader Jean en oudoom Nol: Arnold alias Aäron Loterijman. Het is bijzonder om mensen een deel van hun eigen familiegeschiedenis terug te kunnen geven. Ook al is dat een intriest deel.

Gevolgen van een speurtocht

Historicus Aaldrik Hermans is een boek aan het schrijven over onderduikers in Laren. Hij probeert ook een Yad Vashem onderscheiding voor Jaap Doeser, de man die Arnold Loterijman verborgen hield, voor elkaar te krijgen.

Violiste Ewa Maria Wagner van het Radio Filharmonisch Orkest komt oorspronkelijk uit Silezië (Polen) en woont sinds kort in Baarn. Zij houdt van schrijven en was op zoek naar een onderwerp voor haar tweede boek. Zij googlede op 'Baarn' en 'Silezië' en drie keer raden wat de eerste hit was: Willi Kulla. Hij kwam uit Silezië, dat toen bij Duitsland hoorde. Ewa Maria zet nu het onderzoek naar Kulla voort in Polen en wil hem tot deel van haar nieuwe boek maken.

Het Nationaal Archief overweegt op dit moment om mijn verzoek tot openbaarmaking van de politie-reconstructie-foto's van Kulla uit het CABR-dossier als 'case-study' te behandelen. De rechter heeft in het verleden besloten dat de foto's van het CABR tot 2025 niet openbaar zijn, uit 'bescherming van de persoonlijke levenssfeer'. Maar aan de hand van dit geval kun je je afvragen van welke persoonlijke levenssfeer er sprake is als ik op drie manieren aan kan tonen dat Willi Kulla op 4 december 1963 is overleden. Als zij positief oordelen

wordt dit de eerste uitzondering sinds de Tweede Wereldoorlog. Een heus historisch feit. En mocht dat inderdaad gebeuren dan zal ik zorgen dat de HKB kopieën krijgt.

We hebben via crowdfunding een gedenksteen voor Aäron Loterijman gefinancierd gekregen. Ook de HKB heeft een bijdrage gegeven, waarvoor nogmaals mijn dank. Deze steen gaat op 25 april a.s. onthuld worden op de plek van de moord. Het is een beetje als de steen uit het liedje van Bram Vermeulen:

*Ik heb een steen verlegd,
in een rivier op aarde.*

Nu weet ik dat ik nooit zal zijn vergeten.

Ik leverde bewijs van mijn bestaan.

*Omdat, door het verleggen van die ene steen,
de stroom nooit meer dezelfde weg zal gaan.*

Er is inmiddels een paadje aangelegd naar de plek van het drama in het Baarnse Bos. Voor het eerst in meer dan 70 jaar is er een fysieke verbinding tussen deze geschiedenis en de wereld van nu. En het mooiste van alles vind ik dat ik niet eens om dit paadje heb gevraagd. Dat betekent dat het verhaal wortel geschoten heeft in de harten van andere mensen. Meer kan een verteller niet wensen.

Beeld

Gemaakt door de auteur, tenzij anders vermeld.

Bronnen

Nationaal Archief, Den Haag
www.mondoleone.nl

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

PLEZIERIG LEVEN, ZORGELOOS WONEN

DANKZIJ ONS ZORGHOTEL
KUNT U EVEN 'PROEFWONEN'

Welkom bij Huize Brandsen. Een sfeervol woon-zorghuis en zorghotel midden in het gezellige en groene Baarn. Hier geniet u van professionele levensloopbestendige zorg, ruime appartementen en een levendige sfeer. Een zorgindicatie is niet noodzakelijk. Zo wordt verzorgd wonen zorgeloos leven. Zie www.huizebrandsen.nl

HUIZE • BRANDSEN
verzorgd wonen

Koningweg 2, 3743 EV Baarn 035 541 3055 info@huizebrandsen.nl www.huizebrandsen.nl

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong, apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 36, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

apotheek.julius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

HET VERHAAL ACHTER HET BOEK

Enkele jaren geleden werd ik vanuit de Historische Kring Baerne benaderd door Frits Booy en Gerard Brouwer om voor *1000 Jaar Baarn* een hoofdstuk te schrijven over de Tweede Wereldoorlog. Hoewel ik mijn bedenkingen had of de beperkte ruimte de gebeurtenissen en verzetsdaden recht zou doen, heb ik me er toch aan gewaagd en een plan van aanpak gemaakt. Hieronder volgt een verslag daarvan.

door Wim Velthuizen

Om te beginnen dook ik de bibliotheek van onze eigen vereniging in. Ook sprak ik met een zestigtal Baarners en Barinezen om zoveel mogelijk ooggetuigenverslagen te verzamelen en daaruit een bloemlezing te maken. Daarnaast is literatuurstudie een must. Zo begon ik dicht bij huis in het archief van de *Baarnsche Courant*, die was eind 1941 opgeheven en werd opgevolgd door *Het Nieuwsblad voor Soest en Baarn*. Daarvan waren bij drukkerij ESED in Soest nog maar enkele exemplaren. De Koninklijke Bibliotheek in Den Haag bood uitkomst en ik heb er dagen doorgebracht. Ook heb ik alle 14 delen van *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* van dr. Lou de Jong door gesnuffeld, net als de eerder verschenen boeken over de lokale geschiedenis van Baarn in oorlogstijd.

Ernst Sillem brak op een avond in in het hoofdkwartier van de Duitse commandant (het Baarnsch Lyceum, Vondellaan) en liet deze graffiti achter.

Hoewel de kranten uit de oorlogstijd door de politieke censuur onbetrouwbaar waren, ontstond zo langzamerhand een aardig beeld van de periode waarover ik zou gaan schrijven en ik had inmiddels een paar blocnotes vol aantekeningen gemaakt.

In mijn achterhoofd gonsde al vele jaren het verhaal dat een meisje in haar huis in de Oosterstraat zou zijn doodgeschoten. Dat wilde ik natuurlijk verder uitzoeken, hoewel een goede kennis zei dat dit verhaal nooit gebeurd was. 'Dan had ik het zeker moeten weten, want ik woonde in de Oosterstraat in die tijd.' In mijn achterhoofd gonsde echter de kreet 'geef nooit op!' Dus ging ik door, deed een oproep in de *Baarnsche Courant*, op onze eigen lokale tv en bij groenegraf.nl. Aanvankelijk kwamen er weinig reacties los, maar enkele maanden later kreeg ik een e-mail uit Aken, Duitsland: 'Mijn moeder was daarbij.' Meteen gevraagd wanneer ik in Aken langs kon komen. Dat hoefde niet, want haar moeder had al jaren een tweede huis in Tunesië. Tot mijn vreugde heb ik toch contact met de moeder gelegd en kreeg ik het ooggetuigenverslag op papier. In het Baarnse gemeentearchief bij Archief Eemland vond ik de overlijdensakte van het betreffende meisje, toen 17 jaar oud. Dat maakt een verhaal ook heel authentiek.

Ik raakte onder de indruk van al die ogenschijnlijke kleinigheden, die het schilderij van Baarn in de jaren '40-'45 voor mijn geestesoog steeds meer vervolmaakten. Niet alleen grauwe herfst- of winterbeelden, maar een virtueel schilderij, dat werd opgefleurd door veel positieve gebeurtenissen en daden. Ik raakte onder de indruk van de hulp van Baarnaars onderling, onder de indruk van het verbergen van joden en verzetsmensen, maar tevens onder de indruk van het verraad dat helaas ook plaats vond.

Tijdens mijn voorzitterschap voor het Comité 4 en 5 Mei Baarn is in 2016 op het Stationsplein de plaquette met namen van verzetsmensen onthuld. In een gemeentelijke werkgroep met Jaap Kruidenier kwam ik eerder al heel wat over het verzet te weten. In die periode raakte ik bevriend met Douglas Gentle, de Engelse bevrijder die hier de eerste nachten doorbracht in paleis Soestdijk en die in de Laanstraat kennismaakte met tandarts Grootveld, leider van het verzet in Baarn.

Doug schreef op mijn verzoek hoe hij via Normandië in Nederland terecht kwam en hoe hij de winter doorbracht in het toen bevrijde zuiden van ons land. Hij ging er als oorlogsveteraan regelmatig heen in september. Bij zijn laatste bezoek aldaar kreeg hij een infarct en overleed ter plaatse. Zijn verhaal vond ik een passende afsluiting van het hoofdstuk over de Tweede Wereldoorlog voor *1000 jaar Baarn*. Helaas werd mijn verhaal door al die bijzonderheden te lang voor die HKB-uitgave en kon het niet volledig geplaatst worden. De redactie was onverbiddelijk, het werd ingekort. Met als gevolg dat er dus niets over Doug Gentle te lezen zou zijn in *1000 Jaar Baarn*.

Een jaar geleden vroeg Eric van der Ent van Groenegraf.nl of hij het verhaal in boekvorm mocht uitgeven. De HKB had geen bezwaar, zodat ik onmiddellijk begon het originele hoofdstuk uit te breiden met heel veel en heel verschillende feiten. Nu kon ik het Deutsche Bundes Archiv benaderen en ik vond in archieven van enkele concentratiekampen verrassende informatie. Ook ben ik nog maar weer een paar dagen gaan lezen in de Koninklijke Bibliotheek en in *Het Nieuwsblad voor Soest en Baarn*. Dit alles heeft geleid tot de uitgave die momenteel verkrijgbaar is in de Oudheidkamer, bij boekwinkel Den Boer en via groenegraf.nl.

BOEKBESPREKING: STANDPLAATS BAARN

Hans Bronkhorst (1922-2007) heeft na zijn pensionering als journalist bij de *Volkskrant* en *De Tijd* meer dan 70 artikelen voor de *Baerne* geschreven. De Baarnse uitgeverij Prominent heeft onlangs een bloemlezing van deze artikelen ondergebracht in een handzame pocket onder de naam *Standplaats Baarn*.

door Jan Baerends

Op een drukbezochte bijeenkomst in de trouwzaal van het gemeentehuis vond op 21 november 2017 de presentatie van het boek van Bronkhorst plaats. Aan het eind van de avond kon het boek bij de aanwezigen op een gretige aftrek rekenen. Je zou kunnen zeggen dat het boek een aardige dwarsdoorsnede van de Baarnse geschiedenis geeft. Veel zaken die bij mij ergens in het achterhoofd waren opgeslagen kwamen ineens weer tot leven door de boeiende verteltrant die Bronkhorst als geen ander meester was.

Het gaat te ver om in deze boekbespreking de inhoud van alle 20 artikelen op te sommen, maar enkele ervan wil ik u niet onthouden. Bijvoorbeeld de band van de zus van Vincent van Gogh met Baarn, maar ook de wandeling die Vincent op zondagmiddag 20 mei 1877 in Baarn maakte. Hij schrijft hierover aan zijn broer Theo: *Gistermiddag ben ik met oom Jan naar Baarn geweest, wat is het daar mooi, wij wandelden in de lanen van sparren en beuken in het bosch en zagen de zon ondergaan in het eikenhakhout.*

Zeer leeswaardig is het artikel over Lodewijk van Deysse over wonen in Baarn: 'Stralend van schoonheid en gedrenkt met poëzie.' Uiteraard ontbreekt het verhaal over soldaat Christoffel Pullman niet, die door een geweer-

schot de wacht op Soestdijk alarmeerde, maar dit door twee patriottische kogels met de dood moest bekopen. Ook wordt in een artikel uiteengezet hoe de reformatie in Baarn is verlopen met als gevolg dat de Nicolaaskerk op de Brink toen Pauluskerk werd.

Behalve de geselecteerde artikelen van Bronkhorst bevat het boek van 184 pagina's een inleiding van zijn zoon, de sinoloog en schrijver Daan Bronkhorst, en herinneringen van de schrijvers Bert Natter en Frits Booy.

De boekpresentatie in november jl. werd gedaan door Wim Hazeu en hij verduidelijkte dat de totstandkoming van het boek een uitgestelde inlossing was van zijn eerder gedane toezegging aan Hans Bronkhorst, toen Hazeu uitgever was bij Bosch & Keuning. Door de latere overnameperikelen rondom die uitgeverij kon geen invulling meer worden gegeven aan die belofte. Met *Standplaats Baarn* is dat gelukkigerwijs alsnog - zij het posthuum - gerealiseerd. Het boek is een mooie aanwinst voor de boekenkast van de oprechte Baarnliefhebber.

Standplaats Baarn (ISBN 9789492395054) is verkrijgbaar voor € 16,95 bij uitgeverij Prominent (online) en in de Oudheidkamer.

An impressionistic painting of a landscape. In the foreground, there are dark, vertical brushstrokes in shades of green and blue, suggesting tall grass or reeds. The middle ground features a body of water reflecting the sky, with a cluster of trees on the right bank. In the background, two church spires are visible against a pale, hazy sky. The overall style is soft and textured, with visible brushwork.

Hans Bronkhorst

STANDPLAATS BAARN

UITGEVERIJ PROMINENT

STRACKÉ, EEN NAAM OM BIJ STIL TE STAAN

In de entree van het historische deel van het gemeentehuis staat prominent tussen de twee trapopgangen het beeld *Liggend (herders)jongetje drinkend uit emmer* van Franz Stracké. Wie voor een huwelijksvoltrekking of een raadsvergadering in deze hal van het gemeentehuis moet zijn en dit beeld wat nauwkeuriger bekijkt, ziet direct over welk een artistieke begaafdheid deze beeldhouwer beschikte. De verfijning, het oog voor detail en de juiste proporties zijn ongeëvenaard. Geen wonder dat o.a. het Rijksmuseum diverse werken van hem in de collectie heeft. Maar wie was deze Franz Stracké en wat is zijn relatie met Baarn?

Antwoord hierop wordt gegeven in de tentoonstelling die zaterdag 14 april a.s. wordt geopend in de Oudheidkamer van de Historische Kring Baerne. De tentoonstelling is te bezichtigen tot medio augustus 2018 en zal aandacht besteden aan meerdere leden van de familie Stracké en hun kunstuitingen.

Franz Stracké (1820-1898) is op jeugdige leeftijd samen met zijn familie vanuit Duitsland naar Nederland gekomen. Zijn vader en broers waren allemaal beeldhouwers. Franz heeft het vak geleerd van zijn vader en wist daarin zo te excelleren dat hij in 1870 werd benoemd tot hoogleraar aan de Rijksacademie voor beel-

dende Kunsten te Amsterdam.

Na zijn pensionering in 1889 komt Franz met zijn vrouw Josina van Bosse in villa Eemwijk in Baarn wonen. Hij overleed daar – nu 120 jaar geleden – op 26 maart 1898.

In het volgende nummer van de *Baerne* zal een artikel over Stracké en zijn familie worden opgenomen.

STRACKÉ & CO

EEN EXPOSITIE OVER DE KUNSTENAARSFAMILIE STRACKÉ

14.4.2018
13.8.2018

ENTREE GRATIS

OULDHEIDKAMER
HOOFDSTRAAT 1A
(ONDER DE BIBLIOTHEEK)
WOENSDAG 14.00-16.00U.
ZATERDAG 11.00-13.00U.

WWW.HISTORISCHINGKRINGBAERNE.NL

KOFFRIE, EEN INTRIGERENDE FAMILIE(NAAM)

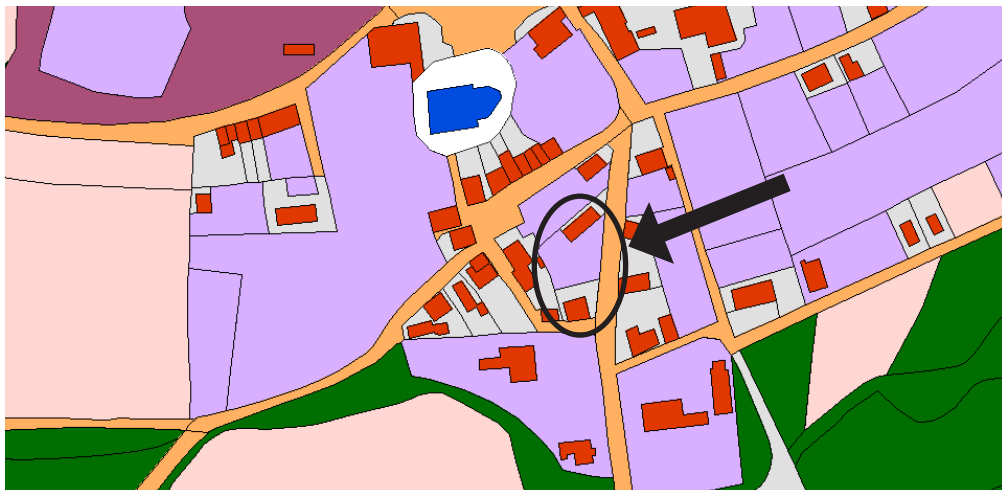
Het bedrijfspand van Koffrie aan de Noorderstraat 63 was vele tientallen jaren veel mensen een doorn in het oog vanwege de jarenlange verwaarlozing en de verwachte vervuiling van de grond met olie, tectyl en andere stoffen. De laatste bewoner, de markante Flip Koffrie overleed in 2012, zodat er een einde kwam aan de protesten die hij regelmatig kenbaar maakte op spandoeken aan het hek rond zijn terrein. Begin september 2017 werd de sloop van het pand een feit en leek het ondergetekende leuk om eens in de geschiedenis van de familienaam te duiken.

door Henriëtte Beuk

De eerste Koffrie in Baarn die is vastgelegd op een officieel document is Abraham Koffrie, in 1766 geboren en hervormd gedoopt te Amsterdam. Hij trouwt in 1793 in Baarn met Elisabeth van der Pol, afkomstig uit Amersfoort. Op zijn ondertrouwakte te Amsterdam heeft hij als beroep timmerman opgegeven. In 1832 staat hij bekend als tapper en broodslijter. Hij is eigenaar van een pand aan de huidige

Bosstraat. Abraham bezit dan ook een perceel in de Nijverheidsstraat, dat ten zuiden van de achterzijde van de eerste pand ligt. Hij krijgt met Elisabeth twee kinderen, Jacobus (1794-1850) en Maria Everharda (1797-1864).

De vader van Abraham, Jacobus was geboren in Leiden en verdiende daar de kost als kleermaker in de Lange Jan Vossensteeg. Hij was in Leiden getrouwd met Maria van Aarnem

Uitsnede kadasterkaart 1832 (hisgis.nl). De twee panden in de cirkel zijn van Abraham Koffrie; zijn zoon Jacobus, schilder, is eigenaar van het hoekperceel in het verlengde van de Nijverheidstraat (westzijde).

Noorderstraat 63, de verwaarloosde aanblik van het woonhuis van de brandstoffenhandel.

in 1765. Jacobus' vader Abraham was in ieder geval gedoopt in Leiden en trouwde in dezelfde plaats met Pieterella van der Boon in 1743. Deze Leidense Abraham was gevestigd in de Varkesteeg bij de Langgracht en droog-scheerder van beroep, wat betekende dat hij alle pluisjes van wollen lakenstof verwijderde zodat de stof glad werd.

Tot zeker nog vier generaties verder terug was deze familie in Leiden gevestigd, getuige een huwelijk in 1630 tussen Nicolas Couffrij, bouratwerker en Cathelina de Can (of: Caen). Bourat is een weefsel van zijde met wol dat Nicolas vermoedelijk verwerkte of weefde. Zijn tweede echtgenote, Cathalijn le Druij was afkomstig uit Valenciennes (Noord-Frankrijk).

Uit Noord-Frankrijk zijn veel mensen uit de textielindustrie in de zeventiende eeuw vertrokken om hun heil in Leiden te zoeken. Of Nicolas daartoe behoorde is niet met zekerheid te zeggen, maar de Franse spelling van zijn naam maakt dat wel aannemelijk. Zijn zoon Jacob draagt opeens de naam Cofferie bij zijn huwelijk met Gilletta François in 1655., maar dat is geen verwijzing naar een Franse koffermaker (*coffretier*).

De Baarnse familie Koffrie is dus al bijna 225 jaar gevestigd in Baarn en heeft enkele opmerkelijke nazaten als Dirk, de dorpsomroeper (1876-1954) en Flip, de kolenhandelaar (1932-2012) voortgebracht.

Metamorfose van Greg Lovett van het pond Eemnesserweg 55, hoek Laamplein. Huidige eigenaar Prins makelaars heeft onlangs aangegeven het te willen slopen voor nieuwbouw dat aansluit op het nog te bouwen nieuwe complex voor o.a. supermarkt Aldi dat ondermeer op percelen van de voormalige garage Kooij gevestigd zal worden (origineel beeld van groenegraf.nl).

GIFTEN EERSTE KWARTAAL 2018

De collectie van de Oudheidkamer is het afgelopen kwartaal uitgebreid met 27 giften, waaronder 12 boeken, 5 promotie-artikelen van Baarnse verenigingen en bedrijven, en 5 kunstwerken. Wij danken de gulle gevers van harte.

Mocht u van zins zijn om op te ruimen en treft u tijdens die actie spullen aan die van Baarnse afkomst zijn of op Baarn betrekking hebben? Neemt u dan contact op met de Oudheidkamer.

Op de foto ziet u in willekeurige volgorde een selectie van de laatste aanwinsten: boek *Dit wil ik*, door Hanneke Kiel-de Raadt; boek *Wapens*, door dr. A.R. Kleyn; boek *Nederlandsche familiewapens*, door H.W.E.M.J. Kits Nieuwenkamp; een ingelijste fotocollage met werken van kunstenaar Jaap de Ruig; een vrouwenbeeld van klei van Nieneke Lamme: beeldje (wijnwaterbakje?) met afbeelding van Jan Broerze, gemaakt door hemzelf; een paraplu met gemeentewapen van Baarn.

Van de redactie

Helaas is in het decembernummer 2017 een verkeerd geboortejaar in de titel van het *in memoriam* voor Jo van der Brink vermeld geraakt. Jo was geboren in 1921, niet in 1929.

Wij bieden onze oprechte excuses aan haar nabestaanden aan.

Na het verschijnen van het juninummer 2017 werden wij ingelicht dat de gastauteur van het artikel over het bakhuisje bij boerderij Ravenstein, Jaap Meijer in december 2016 was overleden.

Wij betreuren het dat daarvan niet eerder melding werd gemaakt in ons blad en bieden hiervoor onze excuses aan zijn nabestaanden aan.

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne.
Oplage: 850 ex.
Vormgeving en druk:
Drukkerij BakkerBaarn.

Redactie

Henriëtte Beuk
Marjo Stam
E redactie@historischekringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326
3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischekringbaerne.nl
I historischekringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a
3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo 14-16 u en za 11-13 u of op afspraak. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar oudheidkamer@historischekringbaerne.nl.

Erelid

Mw. P.H. Kuijt-Smit

Contributie

Per jaar en per adres € 16.
NL18 INGB 0004.192.133 t.n.v. de Historische Kring Baerne te Baarn. Extra bijdragen zijn van harte welkom. Als lid ontvangt u het kwartaalblad *Baerne* en heeft u gratis toegang tot onze lezingen.
De HKB is aangemerkt als culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Uw schenking komt dus volledig ten goede aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen NL: € 10 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB,
Hoofdstraat 1a;
Bruna, Laanstraat 32.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

Dagelijks bestuur

Dhr. J. Baerends
voorzitter
T (035) 54 228 54

Mw. M. Olthof
secretaris ad-interim
T (035) 54 306 65

Dhr. J. van Eijk
penningmeester
T (035) 62 269 66

Algemeen bestuur

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
werkgroep Oudheidkamer
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra
werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
redactie *Baerne*
M 06 27 357 807

Dhr. M. van der Stoep
werkgroep Communicatie
T (035) 88 850 15

Dhr. G. de Vries
M 06 30 111 701

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

AGENDA

20-mrt	Algemene Ledenvergadering in Het Brandpunt, Oude Utrechtsestraatweg 4a, Baarn, aanvang 20.00 u, zaal open 19.30 u.
15-apr	Opening expositie 'Stracké & Co. in de Oudheidkamer, aanvang 11.30 u.
25-apr	Onthulling gedenksteen Aäron Loterijman, Gerrit van de Veenlaan te Baarn.
1-mei	Voorstelling 'Het Lot van Loterijman', in Het Brandpunt, aanvang 20.00 u, zaal open 19.30 u.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Inruilactie

Korting €1.-
bij inleveren
lege
cartridge*

Alles om te printen vind je bij Bruna

Bruna heeft een ruim assortiment huiskamer en merk cartridges.

*Lever uw oude cartridge in en krijg €1.- korting op een nieuwe.

Bruna
Laanstraat 32
3743 BG Baarn
www.bruna.nl

blij met **bruna**

RUG CENTRUM
BAARN
specialisten in beweging

FYSIOTHERAPIE
CHIROPRACTIE
OEFENTHERAPIE
MANUELE THERAPIE
PODOTHERAPIE
REVALIDATIE
ECHOGRAFIE
SHOCKWAVE

U bent van harte welkom
in ons moderne centrum,
met een vriendelijk en
professioneel team.

**Plus-
praktijk**

Plataanlaan 5 3741 WE Baarn tel: 5411346 www.rugcentrumbaarn.nl

Dit lid van de Historische
Kring Baerne is op deze
manier uitgenodigd voor
een persoonlijke rondlei-
ding (op afspraak)
bij Rugcentrum Baarn,
inclusief koffie.